อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ร้อยเอก ชม ศรีรัตน์

ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๐

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ร้อยเอก ชม ศรีรัตน์

ณ ฌาปนสถาน กองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

๒๑ สิงหาคม ๒๕๑๐

3940

ร้อยเอก ชม ศรีรัตน์

ชาตะ ๑๙ เมษายน ๒๔๔๐

มรณะ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๑๐

ประวัติ

ร้อยเอก ชม ศรีรัตน์

ร้อยเอก ชม ศรีรัตน์ เป็นบุตรของ ร้อยตรี แก้ว กับ นางพุก ศรีรัตน์ เกิดวันจันทร์ที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ทำการสมรสกับ นางสาว นวม เทวคุปต์ ธิดาของรองอำมาตย์เอก หลวงอนุสิษฐภูมิเทศ กับ นางขลิบ เทวคุปต์ เมื่อวันศุกร์ที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้มีบุตรธิดาด้วยกัน ๗ คน คือ

๑. ด.ญ. ศรี ศรีรัตน์ ถึงแก่กรรม
๒. นางสาว ชื่นจิตต์ ศรีรัตน์
๓. นายชูใจ ศรีรัตน์
๔. นางสาว นาฏยา ศรีรัตน์
๕. นางมาลินี ส่งแสงเติม
๖. ร.ท. ชูชาติ ศรีรัตน์
๗. ด.ญ. วัชรินทร์ ศรีรัตน์ ถึงแก่กรรม

ยศทางทหาร

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหาร ดังนี้

นายร้อยตรี วันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒

นายร้อยโท วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖
นายร้อยเอก วันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ

รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

จตุรถาภรณ์ มงกุฎไทย วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔
จตุรถาภรณ์ ช้างเผือก วันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕

เหรียญ

เหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๖ วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

เหรียญบรมราชาภิเศก รัชกาลที่ ๗ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ ๒๔๖๘

เหรียญชัยสมรภูมิ เมื่อไปราชการทัพในกรณีย์พิพาทกับอินโด-จีนฝรั่งเศส เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔

การอุปสมบทและกิจกรรมทางพุทธศาสนา

ได้ทำการอุปสมบท ณ พัทธสีมา วัดบรมนิวาส เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ มีฉายาว่า พระกตัญญู

ได้ร่วมงานกับคณะผู้ก่อตั้ง พุทธธรรมสมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในตำแหน่ง นายทะเบียน ภายหลังได้เปลี่ยนเป็น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย

การศึกษาและรับราชการ

ได้รับการศึกษาและรับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

เป็นผู้ช่วยผู้บังคับหมวด ในโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม พ.ศ. ๒๔๖๐

เป็นนักเรียนทำการนายร้อย กรมทหารบกช่างที่ ๓ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑

เป็นนายทหารฝึกหัดราชการ กรมยุทธศาสตร์ทหารบก วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๓

เป็น นทน. รร. สธ. ทบ. ชุดที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๖๔

เป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ กองพลทหารบกที่ ๕ วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕

เป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ กองทัพน้อยทหารบกที่ ๓ วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ไปรับราชการกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เป็นนายตรวจเอกโทรเลข กองช่างโทรเลข กรมไปรษณีย์โทรเลข วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๓

กลับเข้ารับราชการ ประจำกรมเสนาธิการทหารบก วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

เป็นนาย ทหารฝ่ายเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ ๕ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔

ออกจากประจำการเป็นนายทหารนอกราชการสังกัดกองบังคับ-การ จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ เนื่องจากป่วยเป็นโรคหืดเรื้อรัง เพื่อรับบำนาญ วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

คำไว้อาลัย

คำไว้อาลัยที่จะให้ไว้กับคุณ สามีที่เคารพรักผู้ล่วงลับไปแล้ว ขอเป็นเพียงคำบอกเล่าว่า ชีวิตสมรสที่ผ่านมา ตั้งแต่วันศุกร์ที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๐ จนถึงวาระสุดท้าย คือวันอาทิตย์ที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นับเป็นเวลา ๔๐ ปีเศษ ก็พอจะเป็นสักขีพยานได้ว่า เราอยู่ร่วมกันมาค่อนข้างยืดยาวมากทีเดียว แต่ระยะเวลาที่กว่าจะผ่านมาถึงเพียงนี้ได้นั้น ก็ย่อมจะต้องมีอะไรลุ่ม ๆ ดอน ๆบ้างเป็นธรรมดา ในเมื่อผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวมีโรคประจำตัว ดังนั้นนาวาลำน้อยที่บรรทุกลูกไว้ ๕ คน จึงมีสภาพค่อนข้างจะปุปะเต็มทน กว่าจะกระเสือกกระสนผ่าคลื่นลม แทบสิ้นอาลัย ถึงฝั่งได้ก็พอดีรั่วหมดกำลัง แต่อาศัยกรรมดีที่คุณได้สร้างไว้ในพระบวรพุทธศาสนา มีจิตศรัทธาอันบริสุทธิ์ แน่วแน่มั่นคง รักษาศีล บำเพ็ญกุศล สวดมนต์ภาวนา เจริญรอยตามพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เป็นนิจ ตลอดจนละเว้นอบายมุขทั้งปวง บุตรของเราแต่ละคน จึงมีจิตเข้มแข็ง มีสิ่งแวดล้อมดี มีสติปัญญาพาตัวรอดตลอดมาด้วยดี โดยมิต้องเสียเวลาและกำลังเคี่ยวเข็ญแต่ประการใด ดังปรากฏผลที่เห็นชัดแจ้งอยู่แล้ว จึงไม่มีสิ่งใดอีกแล้วที่คุณจะต้องห่วงใย และเป็นที่เชื่อแน่ได้เหลือเกินว่า กุศลผลบุญที่คุณได้สร้างสมไว้ คงจะเป็นเสมือนดวงประทีปอันสดใสส่องทางให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณไปสู่สุคติภูมิในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

นวม ศรีรัตน์

พระของลูก

ลูกคาดไม่ถึงเลยว่าจะประสบเคราะห์กรรมอย่างหนักก่อนหน้าการเดินทางไปศึกษาภูมิประเทศภาคเหนือกับทางโรงเรียนเพียงวันเดียว คุณพ่อซึ่งเป็นพ่อที่ประเสริฐสุดที่ลูกได้มอบความรักและความกตัญญูกตเวทีอันยิ่งใหญ่ให้นั้นได้จากลูกไปสู่สุคติ เมื่อเย็นวันที่ ๑๔ พ.ค. ๑๐ เวลา ๑๖.๔๕ น. นับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญที่สุดครั้งเดียวในชีวิตของลูก ต่อไปนี้ลูกขาดร่มโพธิ์ร่มไทรแก้วที่จะให้ความปกป้อง คุ้มครอง ให้ความร่มเย็นเป็นสุขและเบิกบานใจอีกแล้ว คุณพ่อผู้เดียวเท่านั้นที่ให้ความรักความทนุถนอมแก่ลูกอย่างล้นเหลือสุดที่จะพรรณาได้ นับตั้งแต่จำความได้จนตราบเท่าทุกวันนี้ คุณพ่อจะชื่นชมยินดีอย่างยิ่งในความสำเร็จก้าวหน้าของลูก คุณพ่อจะไม่เว้นการสรรเสริญ ชมเชยและให้กำลังใจลูกเพื่อการปฏิบัติความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป และคุณพ่อจะเศร้าสลดใจในความทุกข์และเคราะห์กรรมของลูก ทั้ง ๆ ที่คุณพ่อไม่ได้แสดงให้ลูกเห็น แต่แววตาที่คุณพ่อมองดูลูกนั้นฉายแสงแสดงความเวทนาลูกอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากลูกก็รักและทนุถนอมน้ำใจคุณพ่อเช่นเดียวกัน ลูกจึงไม่ชอบนำความทุกข์มาคร่ำครวญกับคุณพ่อ เพราะลูกทราบดีว่ายิ่งความทุกข์ของลูกมากมายเพียงใดก็จะยิ่งสร้างความทุกข์ให้แก่คุณพ่อเป็นทับทวีคูณเพียงนั้น ลูกทนไม่ได้ที่จะเห็นคุณพ่อมีความทุกข์เพราะลูก ใน

เมื่อตลอดชีวิตของคุณพ่อ ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะโรคหืดซึ่งเป็นโรคประจำตัวที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าใน หน้าที่ราชการและการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว ลูกสุดแสนเสียดายความรู้และความสามารถของคุณพ่อซึ่งไม่มีโอกาสได้ทำประโยชน์ให้แก่ ประเทศชาติสมความ ตั้งใจของคุณพ่อทั้ง ๆ ที่ได้รับ ทุกข์ทรมาน จากโรคภัยที่เบียดเบียฬ อยู่ตลอดเวลาก็ยังไม่ยอมเป็นทาสแก่โรคภัยนั้น คุณพ่อคงแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อโรคภัยคุกคามคุณพ่อจะล้มหมอนนอนเสื่อไปพักหนึ่ง เมื่อบั้นเทาเบาบางลงก็จะเริ่มสะสมความรู้จากการอ่าน การฟัง และการสนทนาวิสาสะกับเพื่อนฝูงผู้ทรงคุณวุฒิ และนำความรู้นั้นมาถ่ายทอดให้แก่ลูกอยู่เสมอ คุณพ่อเป็นบุคคลที่ทันสมัยในการอบรมลูกถือหลักประชาธิปไตยในการปกครอง ลูกทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น และติชมการกระทำต่าง ๆ ของคุณพ่อได้ และเมื่อคุณพ่อยอมจำนนต่อเหตุผลของลูก ๆ คุณพ่อก็ยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็ม ใจและไม่แสดงความโกรธเคืองลูกแต่ประการใด ในทำนองเดียวถ้าลูก ๆ ทำไม่ดีคุณพ่อจะตักเตือนอย่างมีเหตุผล ลูก ๆ ก็จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน ลูกจึงมีนิสัยเคารพในเหตุผลและรักความยุติธรรม เนื่องด้วยคุณพ่อปกครองลูกด้วยพระคุณ คุณพ่อจึงชนะจิตใจลูกตลอดมา ความดีอันประเสริฐสุดของคุณพ่อที่ลูกขอจารึกไว้ในความทรงจำ และพยายามปฏิบัติตามคือ

๑. ความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณโดยเฉพาะอย่างยิ่งบิดามารดา แม้เมื่อแยกครอบครัวแล้วคุณพ่อก็ยังหมั่นพาลูกไปกราบไหว้และเยี่ยมเยียนคุณย่าอยู่เป็นประจำ ตั้งแต่จำความได้ลูกได้เห็นคุณพ่อสวดมนต์ทุกคืนไม่เคยขาดและจบลงด้วยบทระลึกถึงพระคุณบิดามารดาและทำบุญตักบาตรแผ่ส่วนกุศลไปให้ คุณพ่อจะสรรเสริญคุณงามความดีของบรรดาผู้มีพระคุณต่อคุณพ่อเสมอ และมักจะกล่าวแก่ลูกว่าถ้ามีโอกาสขอให้ลูกตอบแทนบุญคุณท่านเหล่านั้นแทนพ่อด้วย แม้บุคคลที่มีบุญคุณต่อลูกคุณพ่อก็ยกย่องสรรเสริญ และกล่าวเตือนให้ลูกหาทางตอบแทนบุญคุณอยู่เสมอ แม้ว่าคุณพ่อจะจนทรัพย์ แต่ร่ำรวยน้ำใจยิ่งนัก คุณพ่อจะตอบแทนความดีของผู้อื่นด้วยน้ำใจและปิยวาจา เมื่อได้ข่าวญาติหรือมิตรสหายเจ็บไข้หรือถึงแก่กรรม คุณพ่อจะขวนขวายไปเยี่ยมเยียน ไต่ถามอาการและกล่าวคำให้กำลังใจ คุณพ่อจะปฏิบัติเช่นนั้นโดยมิได้เลือกบุคคลหรือฐานะทั้ง ๆ ที่สังขารของคุณพ่อเองนั้นทรุดโทรมลงทุกวัน ก่อนจะออกจากบ้านทุกครั้งคุณพ่อจะต้องหอบหืดเป็นเวลานาน ๆ เป็นที่เวทนาแก่ลูกยิ่งนัก ลูกเคยขอร้องแต่ไม่อาจจะยับยั้งความตั้งใจจริงของคุณพ่อได้ ถ้าทุกคนได้เห็นภาพการหอบหืดของคุณพ่อ แล้วจะต้องซาบซึ้งในน้ำใจที่ประเสริฐของคุณพ่อเช่นเดียวกับลูก

๒. การปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีเสมอต้นเสมอปลายตลอดชีวิตของคุณพ่อเคยเคารพรักยำเกรงบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่เช่นไร ก็ยัง

คงปฏิบัติเช่นนั้นจนวันตาย คุณพ่อไม่เคยโต้แย้งหรือขัดคอขัดใจญาติผู้ใหญ่เลย ความดีข้อนี้ลูกปฏิบัติตามยาก ลูกทนดูทนฟังคุณพ่อรับฟังคำตักเตือนสั่งสอนผิด ๆ ถูก ๆ จากญาติผู้ใหญ่ไม่ได้ เมื่อลูกแสดงความขัดเคืองไม่พอใจ คุณพ่อมักจะปลอบให้ลูกทำใจให้สงบ ถ้าไม่อยากได้ยินได้ฟังก็ให้หลีกเลี่ยงเสีย ในฐานะสามีที่ดีคุณพ่อก็มอบความรักความซื่อสัตย์ต่อคุณแม่ ตั้งแต่วันแต่งงานจนกระทั่งตายจาก[illegible]ระได้ ๔๐ ปีเศษ คุณแม่ไม่เคยทุกข์ใจเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ของคุณพ่อเลย ซึ่งความดีข้อนี้ก็เป็นที่ประจักษ์แก่บรรดาญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย ในฐานะบิดา เหนือความรักสิ่งใดในโลก คือความรักที่คุณพ่อมีต่อลูก ๆ ทุกคน นับตั้งแต่จำความได้จนบัดนี้คุณพ่อรักลูกทุกคนเท่าชีวิตและปฏิบัติต่อลูกเสมอเหมือนกัน ในเยาว์วัยคุณพ่อจะให้ความรักและทนุถนอมลูก คุณพ่อจะดูแลลูกตั้งแต่ตื่นนอน ป้อนข้าว แต่งตัว นำไปส่ง ร.ร. และรับกลับบ้าน กลางคืนก็คอยห่มผ้าให้ ถ้าวันใดคุณพ่อสบายดี ก็จะร้องเพลงหรือเล่านิทานให้ลูกฟัง เวลาลูกเจ็บไข้คุณพ่อจะเฝ้าอยู่ตลอดคืนโดยมิได้หลับนอน เวลาไม่สบายลูกชอบนอนตักคุณพ่อเพราะอบอุ่นดี ลูก ๆ ทุกคนรักคุณพ่อมาก เพราะคุณพ่อเป็นทั้งพ่อ แม่ ครู พยาบาล และเพื่อน ๆ ของลูก คุณพ่อจะปฏิบัติเช่นนี้ตั้งแต่ลูกคนโตจนถึงน้องสุดท้อง ฉะนั้นลูกจึงจำภาพต่าง ๆ ได้ติดตาและประทับใจ ครอบครัวของเราเคยผ่านทั้งความสุขและความลำเค็ญหลายครั้ง แต่เราก็ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ เพราะความรักอันยิ่งใหญ่ และ

อารมณ์ขันของคุณพ่อเท่านั้น คุณพ่อมีวิธีปลอบประโลมและให้กำลังใจลูกหลายแบบหลายวิธี นับว่าคุณพ่อได้ใช้หลักจิตวิทยาอย่างสูงในการอบรมลูก ทำให้ลูกทุกคนมีความอดทนเป็นเยี่ยม มีความอุตสาหะวิริยะที่จะทำความดีเพื่อตอบแทนความรักของคุณพ่อที่มีต่อลูกอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา ลูกได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะอดทนต่อความยากลำบากจะต่อสู้อุปสรรคต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จในหน้าที่ราชการ เพื่อนำเกียรติมาสู่คุณพ่อและเพื่อลบล้างคำกล่าวหาที่ว่า ความรักและการตามใจลูกของคุณพ่อจะทำให้ลูก ๆ เสียคนและเอาตัวไม่รอด บัดนี้ลูกภาคภูมิใจมากที่ความตั้งใจจริงของลูกๆ ได้นำความชื่นชมโสมนัสมาสู่คุณพ่อตลอดเวลา ทำให้คุณพ่อมีความสุข มีเรี่ยวแรงต่อสู้โรคภัย และมีอายุยืนยาวเป็นมิ่งขวัญของลูก ตราบจนกระทั่งความตายมาพรากคุณพ่อไปจากลูก คุณพ่อก็จากไปด้วยอาการสงบเงียบ ปราศจากความห่วงใยและกระวนกระวายใด ๆ ทั้งสิ้น

อนุสรณ์แสดงถึงความรักอันลึกซึ้งที่คุณพ่อมีต่อลูกตั้งแต่ลูกเกิดจนปัจจุบันนี้คือ สมุดบันทึก ๒ เล่มซึ่งคุณพ่อเก็บรักษาไว้ในกระเป๋าเอกสารข้างกายตลอดเวลา สมุดเล่มเก่าคุณพ่อได้บันทึกอิริยาบถต่าง ๆ ของลูกในเยาว์วัยตั้งแต่เกิดจนเจริญเติบโตเป็นระยะ ๆ บันทึกละเอียดแม้กระทั่งวันเวลาเป็นนาที คุณพ่อตื่นเต้นยินดีมากเมื่อลูกเรียก "พ่อ" เป็นครั้งแรก คุณพ่อชื่นชมและมีความสุขในคำพูดไร้เดียงสาของลูกอย่างยิ่ง แม้สมุดเล่มนี้จะเก่าแสนเก่าคุณพ่อก็ยังคงรักษาสภาพไว้เป็น

อย่างดี สำหรับสมุดเล่มใหม่ลูกเพิ่งมีโอกาสเห็นหลังจากคุณพ่อได้จากลูกไปแล้ว ลูกนึกไม่ถึงเลยว่าคุณพ่อจะรักลูก ๆ อย่างใจจดใจจ่อ เอาใจใส่ลูกอย่างละเอียดละออ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับลูกจะอยู่ในความสนใจและทรงจำของคุณพ่อตลอดเวลา สมุดเล่มนี้คือประวัติย่อของลูกทุกคน บันทึกวันเดือนปีเกิดขึ้นแรม ประวัติทางการศึกษา ความเจริญก้าว หน้าใน หน้าที่ ราชการ ตลอดจน อันดับ เงินเดือนตาม ลำดับปีอย่างถูกต้อง อนุสรณ์ความรักชิ้นสุดท้ายนี้ได้สร้างความประทับใจแก่ลูกสุดพรรณาได้ อนุสรณ์แห่งความรักของคุณพ่อที่มีต่อลูกทั้ง ๒ ชิ้นนี้คือสมบัติอันล้ำค่าที่ลูกจะเก็บ รักษาไว้เพื่อเป็น มิ่งขวัญและกำลังใจแก่ลูกตราบชั่วชีวิตนี้.

๓. ความเลื่อมใสและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา คุณพ่อมีความเลื่อมใสและยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ในวัยหนุ่มก็ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อพุทธศาสนา จนได้รับเลือกเป็นนายทะเบียนคนแรกของพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย แต่เนื่องด้วยโรคภัยเบียดเบียฬจึงไม่สามารถรับใช้งานของสมาคมได้ ถึงกระนั้นจิตใจก็ยังผักใฝ่สนใจในกิจกรรมของสมาคมตลอดมา เนื่องด้วยคุณพ่อบวชเณรและอุปสมบท ๑ พรรษา จึงทำให้คุณพ่อเลื่อมใสในความสงบของพระบวรพุทธศาสนา ฉะนั้นคุณพ่อจึงชอบไปฟังเทศน์และนำลูกไปด้วย แต่เมื่อร่างกายไม่แข็งแรง คุณพ่อจึงสะสม หนังสือธรรมะ และคำ สั่งสอนต่าง ๆ ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง คุณพ่อรักษาศีลห้าเป็นประจำ และสวดมนต์ระลึกถึง

พระคุณของพระรัตนตรัยและบิดามารดาเป็นสรณะทุกวัน คุณพ่อจึงเป็นผู้ที่มีจิตใจแจ่มใสเบิกบาน มีจิตบริสุทธิ์ไม่อาฆาตพยาบาทจองเวรผู้ใด และมีพลังจิตต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บที่คุกคามอยู่ตลอดเวลาได้ คุณพ่อไม่เคยปริปากบ่นถึงความทุกข์ลำบากของตนเองเลย มีแต่คอยให้กำลังใจลูกและผู้อื่นที่มีทุกข์ เมื่ออยู่ใกล้คุณพ่อลูกมีความสุขความสบายใจเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นลูกจึงพยายามตอบแทนพระคุณของคุณพ่ออยู่ตลอดเวลาเนื่องด้วยตลอดชีวิตของคุณพ่อยึดมั่น อยู่ด้วยหัวใจของ พระพุทธศาสนา คือละเว้นความชั่ว บำเพ็ญความดี และรักษาจิตใจให้สะอาดปราศจากมลทิน คือกิเลสต่าง ๆ จึงเป็น กุศลผลบุญให้ คุณพ่อมีความสงบสุขปราศจากความทุกข์ใจ และมีอารมณ์เยือกเย็นอยู่เสมอ ฉะนั้นเมื่อคุณพ่อได้ทราบด้วยญาณวิถีว่าถึงเวลาจะต้องจากลูกไปแล้ว คุณพ่อจึงมีความแน่[illegible]มั่นคงไม่หวั่นไห[illegible] อาวรณ์ในสังขารของตน คุณพ่อได้ตระเตรียมทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความสะดวกของลูกในคราวที่คุณพ่อจะจากไป ลูกนึกไม่ถึงเลยว่า คุณพ่อได้กำหนดวันตายหลังจากที่ได้พูดคุยให้ลูก รับทราบ ความรู้สึก นึกคิดใน ใจของ คุณพ่อเป็น เวลานานเป็นพิเศษ จนลูกต้องขอร้องเพราะเกรงว่าจะเหนื่อย ถ้าลูกรู้สักนิดว่าพรุ่งนี้คุณพ่อจะจากลูกไปอย่างไม่มีวันกลับ ลูกคงจะอยู่ใกล้ชิดคุณพ่อจนวินาทีสุดท้าย

แม้ความตายจะพรากคุณพ่อไปจากลูก จะทำลายสังขารคุณพ่อให้สิ้นไป แต่ความดีนานัปการของคุณพ่อจะคงจารึกอยู่ในความทรงจำ

ของลูกตราบชั่วชีวิต ลูกขอตั้งจิตอธิษฐานด้วยกรรมดีใด ๆ ที่ลูกได้กระทำมาแล้วและจะกระทำต่อไปใน วันข้างหน้าจง เป็นกุศลส่งให้ลูกได้เกิดเป็นลูกรักของคุณพ่อในชาติหน้าทุกชาติไป

ขอกุศลผลบุญที่คุณพ่อได้บำเพ็ญดีตลอดมาชั่วชีวิตนี้จงดลบันดาลให้ดวง วิญญาณอัน บริสุทธิ์ของ คุณพ่อประสบความ สงบสุขในสัมปรายภพสมดังความปรารถนาของคุณพ่อทุกประการ

ด้วยความเคารพและอาลัยรักอย่างยิ่ง

จากลูกตุ๊

ในจิตสำนึก

๑. จงรักและรู้สึก ระลึกถึง พ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูอุ้มชูมาตั้งแต่เล็กจนโต อย่างไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดเหมือนเลย

๒. จงเป็นคนว่าง่ายสอนง่าย เชื่อถ้อยคำ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย โดยนับถือและบูชา

๓. จงทำตัวให้มีกิริยาวาจาเรียบร้อย อ่อนโยน อ่อนหวาน เป็นที่น่ารัก น่าเอ็นดู น่านิยม ชมชื่นของคนทั้งหลาย

๔. จงมีใจคอเยือกเย็น หนักแน่น และอดทน รู้จักสกดใจเหนี่ยวรั้งใจ ข่มใจตนเอง ไม่เป็นคนใจน้อย ไม่ฉุนง่าย ไม่งอน ไม่ปากบอน

๕. จงเป็นคนใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารีแก่คนทั้งหลาย รักกันอย่างพี่น้องไม่ถือเราถือเขา

๖. จงเป็นคนรอบคอบ หมั่นระมัดระวังเมื่อจะทำอะไร ก็ต้องคิดดูข้างหน้าข้างหลังให้รอบคอบถี่ถ้วนเสียก่อน แล้วจึงค่อยพูดค่อยทำ

๗. จงมีหวังในสิ่งที่ดี คือ คิดดี พูดดี ทำดี หมั่นเล่าเรียนหนังสือ หมั่นหาวิชาโดยไม่ท้อถอย และตั้งใจทำงานให้ดี ทำมาหากินให้เป็นหลักแหล่งมั่นคง

๘. จงหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่ชั่ว ไม่หมกมุ่นในสิ่งที่ชั่ว ไม่เล่นการพนัน ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มเหล้า และรู้จักเก็บหอมรอมริบ ผสมเล็กผสมน้อยไว้ใช้เมื่อจำเป็น

๙. จงเป็นคนซื่อ ให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจของคนทั้งหลาย

ลูกชาย [illegible] ให้พ่อดู

เสาร์ ๓ กันยายน ๒๔๙๒ เช้า ๕ โมง

พระกตัญญู (ร.อ. ชม ศรีรัตน์)

อุปสมบท ณ วัดบรมนิวาส ๑ พรรษา พ.ศ. ๒๔๖๖

พระพุทธโอวาท

ของ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ซึ่งพระกตัญญู (ชม ศรีรัตน์)

ได้รวบรวมไว้ เมื่อ ๒๑ กันยายน ๒๔๙๒

พระพุทธโอวาทครั้งสุดท้าย

"ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตขอเตือนท่าน อันสังขารทั้งหลายมีแต่เสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงบำเพ็ญกุศลให้เต็มที่ด้วยความไม่ประมาทเถิด"

นันทิยะเลื่อมใสในพระพุทธโอวาท

ข้าพเจ้ารำพึงถึงชีวิตของตนเองว่า จะลงสุดท้ายเหมือนอย่างควันไฟ พอนึกถึงว่าทุกคนจะต้องตาย และข้าพเจ้าก็เลยอยู่ในทุกคนเหล่านั้นด้วย ข้าพเจ้าต้องหลับตาถอนใจเสียหน่อยหนึ่ง แล้วนึกถามตนเองว่า ทำไมหนอคนเราจึงต้องตาย จะอยู่อย่างนี้เรื่อย ๆ ไปไม่ได้หรือ ญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งของข้าพเจ้าเคยพูดว่า

"สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านว่า การที่คนต้องตายนั้นเพราะมีความเกิด ถ้าไม่เกิด ก็ต้องไม่ตาย เมื่อไม่อยากตายก็อย่าเกิด" แต่จะปฏิบัติตามได้อย่างไรในข้อที่ท่านว่าอย่าเกิด เพราะเมื่อข้าพเจ้าหรือใคร ๆ พากันรู้เรื่องว่า ตนเป็นมนุษย์และจำความได้ ก็ปรากฏว่าเราพากันเกิดมาแล้วทั้งนั้น หรือท่านจะมีอธิบายของท่านอย่างไรอีกก็ไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าคนหนึ่งละที่ไม่ชอบความตายเอาจริง ๆ ข้าพเจ้าจึงหาโอกาสไปฟังพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตนเองในวันต่อมา ข้าพเจ้าตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์แต่ต้นจนจบด้วยความเลื่อมใสยิ่ง

พระองค์เริ่มด้วยการกล่าวถึงประวัติแห่งศากยวงศ์และโกลิยวงศ์อันสืบสายมาแต่พระเจ้าโอกากราช มีบุคคลสืบสันตติวงศ์ลำดับกษัตริย์ตลอดมาจนกระทั่งบัดนี้เหลือที่จะนับได้ กษัตริย์เหล่านั้น แม้จะมีทรัพย์

สมบัติและอิสริยศยิ่งกว่าประชาชน แต่ก็ต้องละทิ้งร่างกายไว้ให้เปื่อยเน่า ละทิ้งทรัพย์สมบัติยศศักดิ์อันเป็นที่รักยิ่ง ทั้งที่ยังอยู่ครองสมบัติเหล่านั้นไม่ทันอิ่มเต็มปรารถนา มฤตยูอันครอบงำชีวิตสัตว์ทั้งหลายมิได้ละเว้นเลือกหน้าผู้ใดเลย เพราะฉะนั้น สมบัติทางศากยวงศ์อันสืบมาจนถึงบิดาตถาคต และในที่สุดก็จะตกแก่ตถาคตนี้ จึงชื่อว่า เคยมีผู้ครอบครองมาแล้วไม่รู้ว่าจำนวนเท่าไร ทั้งผู้ครอบครองเหล่านั้นเมื่อตกอยู่ในอำนาจมฤตยู ย่อมไม่สามารถนำสมบัติอะไรไปด้วยได้ แม้จะเอาผ้านุ่ง หรือผ้าห่มสักผืนหนึ่งติดตัวไปก็หาได้ไม่ ถ้าตถาคตอยู่ครองในวาระที่มาถึงนั้นความเป็นไปอันซ้ำกับพระราชาองค์ก่อนๆ ก็จะผ่านซ้ำๆ มาอีกเช่นเดียวกัน เพราะปรารภเหตุนี้ ตถาคตจึงแสวงหาทางอันนำมาซึ่งสุขที่สูงกว่า ประณีตกว่า ความสุขอันตั้งอยู่เหนือความไม่เที่ยงแท้แปรปรวนนั้น

อันความสุขทางโลกเปรียบดังความฝันและของขอยืมเขามา คนนอนฝันเห็นสวนไม้ดอกไม้ผล ป่าภูมิสถาน และสระน้ำอันน่ารื่นรมย์ ครั้นตื่นขึ้นอารมณ์ที่เห็นในฝันนั้นก็หายไป บุคคลขอยืมของๆ ผู้อื่นมาเป็นต้นว่าเครื่องประดับและเครื่องใช้เครื่องแต่งตัว งดงามขึ้นสู่พานอัน แวดล้อมพร้อมพรั่งด้วยของแต่ล้วนยืมเขามาทั้งสิ้นใครๆก็พากันกล่าวว่า นายคนนี้มั่งมีจริงหนอ แต่พอเจ้าของเขามาพบเข้า เขาก็ทวงของเขาคืนไปเช่นนี้ ความเป็นคนมั่งมีอันปลอมของผู้นั้นก็สิ้นสุดลงฉันใด ความสุขทางโลกซึ่งมีชั่วครู่ชั่วยาม แล้วเปลี่ยนแปลงเป็นทุกข์ หรือผู้เสวยยังไม่อิ่มเอม

ในสุขแล้วต้องสิ้นชีวิตเสียก่อนก็เปรียบเหมือนความฝัน และของขอยืมเขามาฉะนั้น

คนผู้ตกอยู่ในอำนาจกิเลส ย่อมสำคัญโลกิยสุขเป็นของวิเศษน่ารื่นรมย์ใจ แต่ผู้ที่พิจารณาโลกด้วยปัญญาและเปลื้องตนจากกิเลสได้แล้ว ย่อมไม่คิดไม่กระหยิ่มยินดีในสุขเห็นปานนั้น เปรียบเหมือนคนเป็นโรคเรื้อนโรคยิ่งกำเริบมาก ก็ยิ่งรู้สึกว่าการเกาบาดแผลด้วยเล็บการย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิง เป็นของทำความสุขให้เกิดขึ้นได้อย่างดี แต่เมื่อเขารักษาตัวหายจากโรคนั้นแล้ว เขาคงเห็นว่า การเกาในเมื่อไม่คัน การย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิง ในเมื่อไม่มีบาดแผลโรคเรื้อนไม่ใช่ความสุขสำหรับเขา ที่แท้จะทำให้เป็นแผลและร้อนพองไปเปล่าๆ ความรู้สึกเอร็ดอร่อยในการเกา การย่างตัวของคนเป็นโรคเรื้อนก็เช่นเดียวกับความรู้สึกพอใจในกาม ของผู้เป็นโรคคือกิเลส ความไม่ปรารถนาจะเกาและย่างตัวอีกของผู้หายโรคแล้ว ย่อมเปรียบได้กับความไม่ปรารถนากามสุขของผู้ทำกิเลสให้สิ้นได้แล้ว

อีกประการหนึ่ง ต่างว่าสุนัขซึ่งพอใจกินเศษอาหารและซากศพตลอดจนของโสโครกอื่น ๆ อย่างรู้สึกเป็นสุขยิ่ง ครั้นตายไปแล้วเกิดเป็นมนุษย์ได้รับความสุขของมนุษย์เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ และถ้าผู้นั้นระลึกชาติได้ว่า ตนเคยเป็นสุนัขกินซากศพเป็นต้น ก็ย่อมรังเกียจความสุขในสมัยเป็นสุนัข เห็นว่าความสุขของมนุษย์ดีกว่า ครั้นตายจากมนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดามีกามคุณอันเป็นทิพย์ดีกว่าประณีตกว่ายิ่งขึ้น

กว่ากามคุณของมนุษย์ และเมื่อระลึกชาติได้ ก็คงรังเกียจความสุขของมนุษย์อีก อนึ่งจุติจากเทวโลกแล้วไปเกิดในพรหมโลกได้เสวยปีติสุขอันปราศจากกาม ก็คงรู้สึกรังเกียจความสุขในกามแม้ของเทวดาฉันใด ความสุขที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเสวยอยู่นี้ก็มีประณีตขึ้นไปเป็นชั้น ๆ บางคนหลงติดอยู่ในสุขชั้นต่ำ คือกามคุณ บางคนเห็นโทษของกามก็แสวงสุขอันประณีตขึ้นไป

แม้ในชั่วชีวิตของคนหนึ่ง ๆ ต่างว่าผู้นั้นเคยเป็นชาวนา ได้รับความสุขอย่างชาวนา ครั้นต่อมาได้เป็นผู้มีอำนาจก็เห็นว่าสุขของชาวนาต่ำกว่าสุขของตน และเมื่อได้เป็นพระราชาขึ้นก็รู้สึกว่าจะเป็นอยู่อย่างผู้มีอำนาจไม่ได้ต้องเลื่อนชั้นความเป็นอยู่ ความพอใจในสุขสูงขึ้นไปอีก

บุคคลพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นโลกตามเป็นจริงแล้ว ย่อมแลเห็นได้ว่า ความสุขอย่างไรเป็นสุขอย่างต่ำ อย่างกลาง และอย่างสูง ตถาคตไม่กระหยิ่มนิยมในกามสุข เพราะตถาคตได้บรรลุสุขอันสูงกว่าประณีตความสุขนั้นแล้ว ความสุขที่ตถาคตพบนี้ ไม่เจือด้วยทุกข์ไม่ประกอบด้วยกิเลสเป็นสุขอันแท้จริง ที่ทำผู้บรรลุแล้วให้พ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ในชาตินี้ เราเกิดมาแล้ว เราไม่สามารถหลีกพ้นจากความตายไปได้ ก็แต่ว่าเราอาจบำเพ็ญเพียรชำระกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ตามหนทาง ๘ ประการ ที่ตถาคตค้นพบเพื่อความไม่เกิดอีกต่อไปได้ และเมื่อเราไม่เกิดอีกแล้ว ความตายก็ไม่จำต้องพูดถึง”

ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงหนทาง ๘ ประการมีความเห็นชอบเป็นต้น มีความตั้งใจมั่นชอบเป็นที่สุด (ดูละเอียดในมรรค ๘)

สมเด็จพระบรมศาสดาท่านแสดงธรรมเหมือนหนึ่งมานั่งในหัวใจของข้าพเจ้า แล้วแก้ปัญหาข้องใจ แก้ความเคลิบเคลิ้มหลงใหลในวัยในสมบัติ ให้เหือดแห้งไป สมบัติบรมจักรที่ท่านละทิ้งนั้น ถ้านำมาเปรียบกับสมบัติบิดาของข้าพเจ้าแล้วไกลกันนัก ข้าพเจ้าเห็นไปว่า ความลำพองในสุขและทรัพย์สมบัติของคนที่เคยมีนั้น ช่างเหมือนความพอใจในซากศพและเศษอาหารของสุนัขเสียเหลือเกิน ข้าพเจ้าตกลงใจในขณะนั้นว่าจะไม่เกาขอบ แผลและย่างตัว อย่างคนเป็นโรคเรื้อนอีกต่อไป ข้าพเจ้าจะบวชและจะไม่ยอมให้ใครขัดขวางความตัดสินใจนี้เป็นอันขาด

เมื่อมหาชนพากันถวายบังคมลากลับกันเป็นส่วนมาก ข้าพเจ้าจึงเข้าไปกราบแทบพระบาทของพระพุทธองค์ ทูลขอบรรพชาในพระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสถามว่า มารดาบิดาอนุญาตแล้วหรือยัง ถ้ายังก็จะต้องขออนุญาตก่อนดังนี้ ข้าพเจ้าจึงจำใจถวายบังคมลากลับแล้วนึกไปตลอดทางว่าจะต้องบวชให้ได้

ข้าพเจ้ากลับไปถึงปราสาทเอาเกือบค่ำ และรู้สึกว่ากระแสพระธรรมเทศนาอันประกอบด้วยอรรถธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นยังแว่วอยู่ในโสตมิรู้หาย.

พรหมจรรย์เท่านั้นจึงจะทำได้

ความดีนั้นทำได้ไม่จำกัดสถานที่และเพศคฤหัสถ์บรรพชิตก็จริง แต่สถานที่และเพศต่างหากที่จำกัดความดี คือ สถานที่ซึ่งระคนไปด้วยอารมณ์อันจะยั่วให้เกิดความโลภ ความโกรธ ย่อมทำให้แสวงความดีได้น้อยกว่าสถานอันห่างไกลจากอารมณ์เช่นนั้น เพศบรรพชิตเป็นเพศที่พรากพ้นจากความกังวลห่วงใยและกาม ซึ่งเป็นของสาธารณะสำหรับคฤหัสถ์ทั้งหลาย จึงเป็นโอกาสที่จะแสดงความดีทางจิตใจได้มากกว่าเพศคฤหัสถ์

ความดีอันบุคคลอาจหาได้ ทำให้เกิดมีได้ทุกสถาน ทั้งไม่จำกัดว่าจะอยู่ในเพศคฤหัสถ์หรือบรรพชิต แต่คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ก็หาความดีได้อย่างผู้บริโภคกาม ยังมีความดีที่สูงขึ้นไปจากความดีชั้นกามอีกเหมือนความสุขก็มีเป็นชั้น ๆ เช่นสุขของสุนัขซึ่งกัดกินซากศพ สุขของมนุษย์ผู้บริบูรณ์ด้วยกามคุณ สุขของเทวดาซึ่งเป็นทิพย์ และสุขของพระอริยเจ้าผู้ห่างไกลจากกิเลส นันทิยะไม่ปรารถนาความดีเพียงเท่าที่คฤหัสถ์ผู้หมกมุ่นอยู่ในกามจะพึงแสวงได้ เพราะยังมีความดีที่สูงกว่า ประณีตกว่า ไม่เจือปนด้วยกองกิเลสและกองทุกข์ เป็นเหตุนำมาซึ่งอันแท้จริงยั่งยืนกว่ากามสุข เหมือนความสุขของผู้ไม่มีโรค ย่อมเป็นความสุขที่แท้จริง ยั่งยืนกว่าสุขในการเกาขอบแผลด้วยเล็บ ในการย่างตัวที่หลุมถ่านเพลิงของผู้เป็นโรคเรื้อนฉะนั้น ความสุขที่นันทิยะต้องการนี้ อันผู้บริโภคกามไม่สามารถได้ประสบ เพราะฉะนั้นนันทิยะจึงขอประพฤติพรหมจรรย์

พรหมจรรย์เพื่ออะไร

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภถึงพรหมจรรย์ในท่ามกลางภิกษุบริษัทผู้เฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นด้วยว่า

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติมิใช่เพื่อหลอกลวงคน มิใช่เพื่อเรียกร้องคนให้มานับถือ มิใช่เพื่ออานิสงฆ์ลาภ สักการะและความสรรเสริญ มิใช่เพื่ออานิสงฆ์เป็นเจ้าลัทธิและแก้ลัทธิอย่างนั้นอย่างนี้ มิใช่ให้ใครรู้จักตัวว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ที่แท้พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อสังวาระ ความสำรวม เพื่อปหานะ ความละ เพื่อวิราคะความหายกำหนัดยินดี เพื่อนิโรธะความดับทุกข์"

ความไม่เที่ยงของสังขาร

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้พระหัตถ์ไปยังขุนเขาลูกหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า เวปุลบรรพต แล้วตรัสเล่าประวัติดังต่อไปนี้

"ภิกษุทั้งหลาย สงสารความท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดนี้ มีที่สุดอันทราบไม่ได้ เบื้องต้นที่สุดของสัตว์ ผู้มีอวิชชาและนิวรณ์ กับทั้งมีตัณหาและสัญโยชน์ ผู้เที่ยวเวียนเกิดเวียนตายอยู่นั้นมิได้ปรากฏเลย

เรื่องเคยมีมาในสมัยก่อน เวปุลบรรพตนี้มีนามว่า ปาจีณวงศ์ มนุษย์สมัยนั้นมีนามว่า ปาลกิวร มีอายุประมาณ ๔ หมื่นปี ย่อมขึ้นลงภูเขาปาจีณวงศ์กินเวลา ๘ วัน (ขึ้น ๔ วัน ลง ๔ วัน) สมัยนั้นพระกากุสันธะอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก มีอัครสาวกชื่อว่าวิทูระกับสัญชีวะ เป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ ดูเถิดภิกษุทั้งหลาย ชื่อของภูเขานี้ อันตรธานไปแล้ว มนุษย์เหล่านั้นตายหมดแล้ว พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นก็ปรินิพพานไปแล้ว สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าวางใจ เช่นนี้แหละภิกษุทั้งหลายจึงควรแท้ที่จะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวงควรที่จะพ้นไปเสีย

ก็แต่ว่าบัดนี้ บรรพตนี้มีนามว่า เวปุละ มนุษย์สมัยนี้มีนามว่า ชาวมคธ มีประมาณแห่งอายุน้อยและสั้น ผู้ใดอย่างว่าจะมีชีวิตยืนนาน ผู้นั้นก็มีชีวิตอยู่ขนาดร้อยปี หรือจะเกินกว่านั้นก็น้อยนัก ชาวมคธ

ย่อมขึ้นลงภูเขาเวบุละกินเวลาชั่วครู่เดียวเท่านั้น และในสมัยนี้ เราตถาคตก็อุบัติขึ้นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลก มีอัครสาวกชื่อว่า สารีบุตรกับโมคคัลลานะ เป็นสาวกคู่ที่ดีเลิศ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยที่ชื่อของภูเขานี้จักอันตรธานไปมนุษย์เหล่านี้จักพากันตายไป และตัวเราเองก็จักปรินิพพานไป มีอยู่สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าวางใจ เช่นนี้แหละภิกษุทั้งหลาย จึงควรแท้ที่จะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง ควรที่จะพ้นไปเสีย" เมื่อยังมิได้บรรลุมรรคผลเช่นนี้ จึงวางใจไม่ได้ดังคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นแล.

จงปล่อย จงวาง อย่ายึดถือไว้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา สอนพาหิยะเพียงย่อ ๆ ว่า

"ดูก่อนพาหิยะ ท่านพึงสำเนียกอย่างนี้ว่า จักสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ควรเห็น จักสักแต่ว่าฟังในสิ่งที่ได้ฟัง จักสักแต่ว่าทราบแต่ในสิ่งที่ได้ทราบ จักสักแต่ว่ารู้สึกในสิ่งที่ได้รู้สึก เมื่อสักแต่ว่าเช่นนั้นได้ท่านก็จะไม่มีนั้นแล ท่านก็จะไม่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น นี้คือที่สุดแห่งทุกข์" พระพุทธโอวาทโดยย่อเพียงเท่านี้ ท่านพาหิยะฟังแล้วก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในโลก ผู้อันพระบรมศาสดาทรงยกย่องว่าเลิศในทางตรัสรู้ได้เร็ว คำว่า จงสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ได้เห็นเป็นต้นนั้น ถ้าผู้ใดทำได้ ย่อมจะพ้นจากทุกข์จริงแท้ คนทั้งหลายเมื่อเห็น เมื่อฟัง เมื่อทราบและเมื่อรู้สึกอารมณ์ต่าง ๆ แล้วมิได้สักแต่ว่าเห็นหรือฟังเท่านั้นไม่ ย่อมเก็บเอามาคิดนึกยินดียินร้าย ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ชอบก็มีความโกรธ คิดประทุษร้ายพยาบาทหรือเศร้าโศรก ถ้าชอบก็รักใคร่ใหลหลงไปเช่นนี้ กระแสความยินดียินร้ายย่อมเป็นเหตุให้เกิดตัณหาความทยานอยาก อันเป็นต้นเค้าสำคัญของทุกข์

จงกองคำด่าว่า สรรเสริญเยินยอไว้ในที่ที่ได้ฟังได้รู้นั้นเสีย อย่านำมาสุมไว้ในใจของเรา เช่นเขาด่าบนบก จงกองไว้บนบก อย่า

นำติดไปในน้ำ เขาด่าในเมือง จงกองไว้ในเมือง อย่านำติดมาถึงบ้าน เมื่อเรากองไว้ในที่นั้น ๆ ได้ไม่มาสุมไว้หมกไว้ในใจ สิ่งที่รู้เห็นนั้น ๆ ก็ไม่ตามมาทำทุกข์ร้อนให้เราได้ เป็นอันได้ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท ที่ว่า จงสักแต่ว่าเห็นในสิ่งที่ได้เห็นนั้นแล

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพร่ำสอนให้ปล่อย ให้วาง ทั้งข้างหน้า ข้างหลัง และท่ามกลาง มิให้ติดอยู่ในอารมณ์อันเป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน อารมณ์ที่พอใจหรือไม่พอใจอันได้เกิดขึ้น จงปล่อยจงวางให้เป็นกอง ๆ ไว้ ณ ที่นั้น อย่านำมาเก็บไว้แบกไว้ เขาด่าว่าเราบนบก จงกองคำด่าว่านั้นไว้บนบก อย่านำติดตัวไปในน้ำด้วย เขาด่าว่าเราในน้ำ จงกองคำด่าว่านั้นไว้ในน้ำ อย่านำติดมาบนบก หรือเขาด่าว่าในเมือง จงกองไว้ในเมือง อย่านำติดมาจนถึงบ้าน ผู้ใดสรรเสริญเยินยอหรือบูชาเราด้วยลาภ สักการะ จงนึกว่าลาภ สักการะและชื่อเสียงนั้น เป็นผลของความดี หรือเกิดเพราะผู้อื่นสำคัญว่าเราดี ก็แต่ว่าผลของความดีนี้แล ย่อมเป็นพิเศษแก่ผู้ไม่พิจารณาแล้วหลงใหลติดอยู่ในสิ่งนั้น จนกลายเป็นมัวเมาประมาทโดยที่แท้ผู้ซึ่งถูกว่า ถูกด่า หรือประสบความเสื่อมอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว พึงปรารภความเสื่อมนั้นเป็นเหตุควรสังเวชสลดจิตรีบทำความดีให้มากขึ้น เพื่อพ้นจากความเสื่อมนั้น ๆ หรือว่า ได้ประสบ อารมณ์ที่พึงใจอัน เป็นผลของความดีแล้ว พึงพอใจในความดีนั้น แล้วประกอบความดีนั้นให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เป็นการอาศัยผลของความดีแล้วทำลายตัวเองด้วยการทำความชั่ว ผู้รู้จักถือเอาประโยชน์ทั้งจากอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ได้เช่นนี้แล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่าเป็นบัณฑิต

การบรรเทาความเศร้าโศก

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอน นางวิสาขาพระพุทธ-อุปฐาก เมื่อประทับ ณ บุพพาราม ซึ่งนางได้ถวายให้เป็นที่ประทับตั้งอยู่ด้านตะวันออกแห่งเมืองสาวัตถี คือ ในกาลครั้งหนึ่ง หลานสาวผู้เป็นที่รักใคร่ของนางวิสาขา ทำกาละลงด้วยโรคอย่างหนึ่ง นางวิสาขามีความเศร้าโศก มีผ้าเปียก มีผมเปียก เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัม-พุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสถามทราบความแล้วจึงตรัสว่า

"ดูก่อนวิสาขา เธอปรารถนาบุตรและหลานที่จำนวนมากเท่าเมืองสาวัตถีนี้หรือ

พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ปรารถนาเช่นนั้น

ดูก่อนวิสาขา คนในเมืองสาวัตถีนี้ตายวันละเท่าใด

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บางวันตายวันละ ๑๐ คน บางวันก็ ๙ คน ๘ คน ลงมาจนถึง ๑ คน เมืองสาวัตถีไม่ว่างจากการตายเลย

ดูก่อนวิสาขา ถ้าเช่นนั้น เธอจะมีผ้าเปียกมีผมเปียกเป็นครั้งเป็นคราวได้หรือ เธอจะมิต้องเศร้าโศกหาเวลาสร่างมิได้เลยจริงไหม

พระเจ้าข้า ข้าพระองค์จะต้องมีผ้าเปียกมีผมเปียก และร้องไห้เศร้าโศกอย่างหาเวลาสร่างมิได้เป็นแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพระองค์จึงไม่ปรารถนาบุตรและหลานมากอีกแล้ว พระเจ้าข้า

ดูก่อนวิสาขา เรากล่าวว่า ผู้มีสิ่งที่รักถึงร้อย ก็มีทุกข์ถึงร้อย มีสิ่งที่รักเก้าสิบ ก็มีทุกข์เก้าสิบ มีสิ่งที่รักแปดสิบ ก็มีทุกข์แปดสิบ เป็นต้น ตามจำนวนมากน้อย ผู้ใดไม่มีสิ่งที่รักเลย ผู้นั้นย่อมไม่มีทุกข์ ไม่มีความเศร้าโศก ไม่มีมลทินแห่งจิต ไม่มีความคับแค้นแห่งจิต ดังนี้,,

พระพุทธภาษิตนี้ ย่อมแสดงถึงความสำคัญที่ใจอีกประการหนึ่ง เมื่อใจยังมีความรู้สึกรักก็ชื่อว่ายังมีทุกข์ เพราะฉะนั้น จึงเห็นว่าควรปรับปรุง ให้ดีให้ชอบควรเป็นที่ตั้งแห่งความบริสุทธิ์

โรคและข้อปฏิบัติทางใจ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุม ประทานพระพุทธโอวาทซึ่งอาจตรองตามเห็นว่า ทรงปรารภความที่จะพึงอดทนต่ออารมณ์เป็นใจความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โรคได้แก่สิ่งที่เสียดแทงทำลายความผาสุข มีอยู่ ๒ ทางคือ โรคทางกายกับโรคทางใจ สัตว์ทั้งหลายที่ยืนยันอยู่ถึงความไม่มีโรคทางกายตลอด ๑ ปีบ้าง ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ๑๐๐ ปีบ้าง หรือยิ่งกว่านั้นบ้างดังนี้ พอจักหาได้ แต่สัตว์ที่จะยืนยันถึงความไม่มีโรคทางใจ แม้ชั่วเวลาเพียงครู่เดียว เว้นพระขีณาสพแล้วนับว่าหาได้ยากในโลก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิตมี ๔ อย่าง คือ

๑. ภิกษุเป็นผู้มักมาก มีความร้อนใจเพราะความมักมากอยู่เสมอ ไม่รู้จักพอด้วย ผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่และยาตามมีตามได้

๒. ภิกษุนั้นเมื่อเป็นเช่นกล่าวแล้ว ย่อมตั้งความปรารถนาลามกเพื่อจะได้ความนับถือ เพื่อจะได้ลาภ สักการะและ สรรเสริญ

๓. เมื่อตั้งความปรารถนาลามกเช่นนั้นแล้ว ย่อมวิ่งเต้นขวนขวายพยายาม เพื่อจะได้ความนับถือ เพื่อจะได้ลาภสักการะและสรรเสริญ

๔. เธอย่อมเข้าสู่สกุล เพื่อให้เขานับถือ ย่อมนั่งในสกุลเพื่อให้เขานับถือ ย่อมกล่าวธรรมในสกุลเพื่อให้เขานับถือ ย่อมกลั้นอุจาระปัสสาวะอยู่ในสกุล ก็เพื่อให้เขานับถือ

นี้แลภิกษุทั้งหลาย โรคของบรรพชิต ๔ อย่าง เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายพึงสำเนียกว่าจักไม่เป็นเช่นนั้น จักเป็นผู้อดทนต่อหนาวร้อน หิวกระหายต่อสัมผัสแห่งเหลือบยุงลมแดดมดปลวก และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย ต่อถ้อยคำหยาบคายร้ายแรงต่าง ๆ เป็นผู้อดทนต่อทุกข์เวทนาที่เกิดในกาย อันเป็นทุกข์กล้าแข็งเผ็ดร้อนขมขื่นไม่เจริญใจถึงขนาดจะคร่าชีวิตเสียได้ ท่านทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติมีอยู่ ๔ อย่าง คือ

ปฏิบัติไม่อดทน	(อกฺขมาปฏิปทา) ๑
ปฏิบัติอดทน	(ขมาปฏิปทา) ๑
ปฏิบัติข่ม	(ทมาปฏิปทา) ๑
ปฏิบัติระงับ	(สมาปฏิปทา) ๑

๑. **ปฏิบัติไม่อดทน** คือ บุคคลบางคนย่อมด่าตอบผู้ที่ด่า ย่อมโกรธตอบผู้ที่โกรธ ย่อมทะเลาะตอบผู้ที่ทะเลาะ

๒. **ปฏิบัติอดทน** คือ บุคคลบางคนย่อมไม่ด่าตอบผู้ที่ด่า ย่อมไม่โกรธตอบผู้ที่โกรธ ย่อมไม่ทะเลาะตอบผู้ที่ทะเลาะ

๓. **ปฏิบัติข่ม** คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เห็นรูปฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้อง โผฏฐัพพะรู้ธรรมารมณ์แล้วไม่ถือโดยนิมิต (คือ รวมถือที่เปรียบด้วยจรเข้ฮุบเหยื่อ) ไม่ถือโดยอนุพยัญชนะ คือ แยกถือเป็นส่วน ๆ ที่เปรียบด้วยเป็ดไซ้เหยื่อ) ปฏิบัติเพื่อสำรวมรักษา ระมัดระวังในอินทรีย์ คือ ตาเป็นต้นนั้น ที่ไม่สำรวมแล้วจักเป็นเหตุ ให้ความยินดีอยากได้ ความเสียใจ และอกุศล บาปธรรมทั้งหลาย ท่วมทับใจได้

๔. **ปฏิบัติระงับ** คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ไม่รับเอากามวิตก ความตรึกในกาม พยาบาทวิตกความตรึก ในการปองร้าย วิหิงสาวิตก ความตรึกในการไม่เบียดเบียนมนุษย์และสัตว์ และอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้วไว้ละเสีย ถ่ายถอนเสีย ระงับเสีย ทำให้หายสิ้นไปเสีย ทำไม่ให้มีขึ้นในภายหลังอีก

นี้แล ข้อปฏิบัติ ๔ ประการ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ย่อมเสงี่ยมเจียมตัวและสงบระงับอยู่ได้ตลอดเวลาที่ถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจ ยังไม่มากระทบในกาลใด ถ้อยคำอันไม่เป็นที่พอใจมากระทบในกาลนั้นจึงจะทราบว่าภิกษุนั้นเป็นผู้เสงี่ยมเจียมตัวและสงบระงับหรือไม่

เราไม่กล่าวถึงภิกษุที่ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่าย เพราะเหตุแห่งผ้านุ่งห่ม อาหารที่อยู่และยาว่าเป็นผู้ว่าง่ายเลย เพราะเมื่อเธอไม่ได้ผ้านุ่งห่ม อาหารเป็นต้น ก็หาเป็นผู้ว่าง่ายและถึงความเป็นผู้ว่าง่ายไม่

ผู้ใดสักการะพระธรรมเป็นสำคัญ เคารพนบน้อมพระธรรม (คือ ถือพระธรรมเป็นใหญ่) เป็นผู้ว่าง่ายถึงความเป็นผู้ว่าง่ายผู้นั้น เรากล่าวว่า เป็นผู้ว่าง่ายแท้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักสักการะพระธรรมเป็นสำคัญ จักเคารพนบนอบพระธรรม เป็นผู้ว่าง่าย ถึงความเป็นผู้ว่าง่ายดังนี้เถิด

การบำรุงเลี้ยงบิดามารดา

นั่นทิยะสนใจสดับ พระสุรเสียงอันกังวาน ชัดเจนที่ สมเด็จพระ–สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งสอน ซึ่งมีใจความว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ผู้เลี้ยงมารดาบิดาคนหนึ่งเข้ามาสนทนาปราศรัย แล้วกล่าวว่า "พระสมณะโคดมผู้เจริญ ข้าพเจ้าแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรม ครั้นแสวงได้มาโดยชอบธรรมแล้ว ก็เลี้ยงมารดาบิดาดังนี้ ข้าพเจ้าจะได้ชื่อว่าทำสิ่งที่ควรทำหรือไม่

ภิกษุทั้งหลาย เราตอบว่า พราหมณ์ท่านชื่อว่าทำสิ่งที่ควรทำแล้ว ผู้แสวงหาภิกษามาโดยชอบธรรมแล้วเลี้ยงมารดาบิดา ย่อมชื่อว่าก่อสร้างบุญเป็นอันมาก ผู้นั้นย่อมได้รับสรรเสริญในโลกนี้ ละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ ภิกษุทั้งหลาย คำว่า พราหมณ์ก็ดี บุพ–เทวดาก็ดี บุพพาจารย์ก็ดี อาหุไนยก็ดี เป็นชื่อของมารดาบิดาเพราะท่านเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้เลี้ยงดูให้ความเจริญและแสดงโลกนี้แก่บุตร

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลสองท่านที่เรากล่าวว่าอันใด ๆ สนองคุณไม่ได้ง่าย คือบิดามารดา

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลพึงแบกมารดาไว้บนบ่าข้างหนึ่ง แบกบิดาไว้บนบ่าอีกข้างหนึ่ง ต่างว่าผู้นั้นมีอายุยืนถึงร้อยปี ทำการบำรุง

มารดาบิดาด้วยการนวดการบีบและการให้อาบน้ำ และมารดาบิดาพึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่านั้น แม้เช่นนั้นก็ยังไม่นับว่าได้สนองพระคุณท่านได้บริบูรณ์ ก็แต่ว่า ผู้ใดนำมารดาบิดาให้ตั้งอยู่ในคุณความดี มีศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาเป็นต้น ผู้นั้นชื่อว่าได้สนองคุณท่านเต็มบริบูรณ์ เพราะเหตุที่มารดาบิดามีคุณมากเช่นนี้ เราจึงกล่าวว่า คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ที่เลี้ยงมารดาบิดาของตน ชื่อว่าเป็นผู้ทำหน้าที่ควรทำ เป็นผู้ทำบุญอันยิ่งใหญ่ ดังที่เราได้กล่าวตอบพราหมณ์ผู้แสวงภิกษาจารด้วยการขอ ได้มาโดยชอบธรรมแล้วเลี้ยงมารดาบิดานั้นแล

ชิน สิริวฑฺฒโน

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่ได้มาให้เกียรติในงานนี้ หากการใดบกพร่องขอได้โปรดให้อภัยด้วย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย จ.ส.ช.
เลขที่ ๙๗ ถนนราชดำริ ปทุมวัน พระนคร
โทร. ๕๖๓๕๗
นายอินทร์ สิทธินาโถ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
๑๗ ส.ค. ๒๕๑๐